

Sociální stigmatizace spojená s onemocněním COVID-19

Průvodce pro prevenci a řešení sociální stigmatizace¹

Cílová skupina: Vláda, média a místní organizace, jejichž činnost souvisí s onemocněním novým koronavirem (COVID-19).

CO JE SOCIÁLNÍ STIGMATIZACE?

Sociální stigmatizace v kontextu zdraví je negativní asociace mezi osobou nebo skupinou osob, které sdílejí určité vlastnosti, a konkrétním onemocněním. V rámci epidemie může docházet k tomu, že jsou lidé vystaveni škatulkování, stereotypům, diskriminaci, jsou vnímáni jako samostatná skupina a/nebo zažívají ztrátu společenského statusu v důsledku vnímaného spojení s nemocí.

Takovýto přístup může mít negativní dopad na osoby trpící onemocněním, ale také na jejich pečovatele, rodinu, přátele a komunitu. Lidé, kteří onemocněním netrpí, ale sdílejí s touto skupinou některé vlastnosti, mohou stigmatizací rovněž trpět.

Současná epidemie onemocnění COVID-19 vede k sociální stigmatizaci a diskriminačnímu chování vůči osobám určitého etnického původu a vůči komukoliv, o kom se předpokládá, že byl v kontaktu s virem.

PROČ COVID-19 ZPŮSOBUJE TAKOVOU MÍRU STIGMATIZACE?

Míra stigmatizace spojená s onemocněním COVID-19 je dána třemi hlavními faktory: 1) jedná se o onemocnění, které je nové a v souvislosti s nímž existuje ještě řada neznámých; 2) často máme strach z neznámého; a 3) je snadné spojovat strach s „těmi druhými“.

Je pochopitelné, že se veřejnosti zmocňuje zmatek, úzkost a strach. Bohužel však tyto faktory také posilují škodlivé stereotypy.

JAKÝ MÁ TATO SKUTEČNOST DOPAD?

Stigmatizace může narušovat společenskou soudržnost a podporovat možnou sociální izolaci některých skupin, což může přispívat k situaci, kdy je šíření viru méně či více pravděpodobné. To může vést k závažnějším zdravotním problémům a obtížnějšímu zvládnutí epidemie.

Stigmatizace může vést k následujícímu:

- Může lidi motivovat k tomu, že se budou snažit onemocnění zatajit, aby se vyhnuli diskriminaci
- Může zabránit lidem okamžitě vyhledat zdravotní péči
- Může zabránit lidem osvojit si zdravý vzorec chování

¹ Tento dokument obsahuje doporučení od Johns Hopkins Center for Communication Programs, READY Network.

JAK PŘISTUPOVAT K SOCIÁLNÍ STIGMATIZACI

Z důkazů jednoznačně vyplývá, že stigmatizace a strach spojený s přenosnými onemocněními má negativní vliv na zvládnání situace. Dobrým řešením je budovat důvěru ve spolehlivé zdravotnické služby a rady lékařů, dávat najevo empatii vůči těm, které nemoc postihne, porozumět onemocnění samotnému a přijmout účinná a praktická opatření tak, aby lidé mohli snáze udržet sebe a své blízké v bezpečí.

Způsob, jakým o onemocnění COVID-19 komunikujeme, je zásadní, abychom mohli všechny podpořit v tom, aby podnikli účinné kroky, které jim pomohou s nemocí bojovat, a dále neposilovali strach a stigmatizaci. Je třeba vytvořit prostředí, v němž je možné o onemocnění a jeho dopadech hovořit a diskutovat otevřeně, upřímně a efektivně.

Níže je uvedeno několik tipů, jak se vyhnout sociální stigmatizaci a dále k ní nepřispívat:

1. [Na slovech záleží: co dělat a co nedělat, když mluvíme o novém koronaviru \(COVID-19\)](#)
2. [Udělejte, co můžete:](#) jednoduché tipy, jak zabránit stigmatizaci
3. [Tipy pro komunikaci a důležitá sdělení.](#)

NA SLOVECH ZÁLEŽÍ:

Když mluvíme o onemocnění způsobené koronavirem, mohou mít některá slova (jako například podezřelý případ, izolace) a výrazy negativní význam a posilovat postoje nahrávající stigmatizaci. Mohou znásobovat stávající negativní stereotypy nebo předpoklady, posilovat falešné spojitosti mezi nemocí a dalšími faktory, vytvářet všeobecný strach nebo dehumanizovat osoby, které onemocněním trpí.

Mohou lidi odrazovat od toho, aby podstoupili screening, testování nebo karanténu. Doporučujeme používat jazyk, v jehož centru je člověk – jazyk, který vyjadřuje respekt k lidem a posiluje je napříč všemi komunikačními kanály včetně médií. Slova používaná v médiích jsou mimořádně důležitá, protože tato slova budou utvářet jazyk, kterým mluví veřejnost, a komunikaci v souvislosti s novým koronavirem (COVID-19). Negativní zpravodajství může potenciálně ovlivnit způsob, jak jsou vnímáni lidé s podezřením na nový koronavirus (COVID-19), pacienti a jejich rodiny a zasažené komunity a jak se k nim přistupuje.

Existuje řada konkrétních příkladů dokládajících, jak používání inkluzivního jazyka a méně stigmatizující terminologie může pomoci ve zvládnání epidemie a pandemie HIV, TB a chřipky H1N1.²

CO DĚLAT a CO NEDĚLAT

Níže jsou uvedeny některé tipy ohledně toho, co dělat a nedělat, když mluvíme o onemocnění způsobeném novým koronavirem (COVID-19):

ANO – mluvíte o onemocnění způsobeném novým koronavirem (COVID-19)

NE – nespojujte místa nebo národnosti s onemocněním, není to „wu-chanský virus“, „čínský virus“ ani „asijský virus“.

Oficiální název onemocnění byl záměrně zvolen, aby se zabránilo stigmatizaci – „co“ označuje „corona“ (korona), „vi“ označuje virus a „d“ označuje disease (onemocnění), 19 označuje rok, kdy se virus vyskytl, tedy 2019.

²[Terminologické pokyny Programu OSN pro boj proti HIV/AIDS \(UNAIDS\):](#) místo „oběť AIDS“ „osoba žijící s HIV“; místo „boj proti AIDS“ „reakce na AIDS“.

ANO – mluvíte o „lidech, kteří mají COVID-19“, „lidech podstupujících léčbu na COVID-19“, „lidech zotavujících se z COVID-19“ nebo „lidech, kteří zemřeli poté, co se nakazili COVID-19“

NE – nemluvíte o lidech trpících onemocněním jako o „případech COVID-19“ nebo „obětech“

ANO – mluvíte o „lidech, kteří mohou mít COVID-19“ nebo o „lidech, u nichž se předpokládá, že mohou mít COVID-19“

NE – nemluvíte o „lidech s podezřením na COVID-19“ nebo o „podezřelých případech“.

ANO – mluvíte o tom, že lidé „získají“ COVID-19 nebo se „nakazí COVID-19“

NE – nemluvíte o tom, že lidé „přenášejí COVID-19“, „infikují ostatní“, „šíří virus“, protože konotací je v takovém případě úmyslné šíření a takové označování vede k obviňování.

Používání kriminalizační nebo dehumanizační terminologie vytváří dojem, že ti, kteří onemocnění mají, nějakým způsobem udělali něco špatně nebo jsou méně lidmi než my ostatní, což posiluje stigmatizaci, snižuje empatii a potenciálně vede k širší neochotě vyhledat léčbu nebo podstoupit screening, testování a karanténu.

ANO – mluvíte věcně správně o riziku spojeném s onemocněním COVID-19 na základě vědeckých dat a aktuálních oficiálních zdravotních doporučení.

NE – neopakujte ani nesdílejte nepotvrzené mýty a vyhýbejte se používání hyperbolického, zveličujícího jazyka určeného pro vyvolávání strachu, jako jsou například pojmy „mor“, „apokalypsa“ apod.

ANO – mluvíte pozitivně a zdůrazňujete účinnost preventivních a léčebných opatření. U většiny lidí se jedná o onemocnění, které dokážou překonat. Existují jednoduché kroky, které můžeme všichni podniknout, abychom byli my, naši blízcí a ti nejzranitelnější v bezpečí.

NE – nezdůrazňujte negativní aspekty nebo výhrůžné zprávy, ani na nich nelpěte. Musíme spolupracovat na tom, abychom udrželi v bezpečí ty, kteří jsou nejzranitelnější.

ANO – zdůrazňujte účinnost přijetí ochranných opatření zabraňujících nakažení novým koronavirem a účinnost raného screening, testování a léčby.

UDĚLEJTE, CO MŮŽETE:

Vlády, občané, média, klíčové vlivné subjekty a komunity mají důležitou roli, pokud jde o prevenci a zastavení stigmatizace v souvislosti s lidmi z Číny a Asie obecně. Všichni musíme přemýšlet o tom, jak komunikujeme na sociálních médiích a dalších komunikačních platformách a musíme se chovat tak, abychom v souvislosti s onemocněním novým koronavirem (COVID-19) působili pozitivně.

Níže jsou uvedeny některé příklady nebo tipy ohledně toho, jak je možné působit proti stigmatizujícím postojům:

- Šíření faktů: Stigmatizace může být posílena nedostatečným povědomím o tom, jak se onemocnění novým koronavirem (COVID-19) šíří, jak se léčí a jak zabránit infekci. V reakci na to učinite prioritou ze sběru, konsolidace a šíření přesných informací specifických pro danou zemi a jednotlivé komunity v souvislosti se zasaženými oblastmi, zranitelností jedinců a skupin vůči COVID-19, s možnostmi léčby a možnostmi, kde získat přístup ke zdravotní péči a informacím. Používejte jednoduchý jazyk a vyhýbejte se klinickým termínům. Sociální média jsou užitečná, pokud jde o oslovení velkého množství lidí a poskytování zdravotních informací za relativně nízké náklady.³

- Zapojte vlivné osobnosti,⁴ jako jsou například náboženští předáci, aby vyzývali k přemýšlení o lidech, kteří jsou stigmatizovaní, a o tom, jak jim je možné podpořit, nebo uznávané celebrity, aby důrazně šířily poselství omezující stigmatizaci. Informace by měly být pečlivě cílené a celebrity, které jsou požádány o předávání těchto informací, musí být osobně zapojené a geograficky a kulturně relevantní pro cílové publikum, jež se snaží ovlivnit. Příkladem může být starosta (nebo jiná klíčová vlivná osoba) vystupující živě na sociálních médiích a potřásající si rukou s vůdčí postavou čínské komunity.
- Podtrhujte hlasy, příběhy a obrazy místních lidí, kteří se nakazili novým koronavirem (COVID-19) a zotavili se nebo podporovali blízkou osobu v procesu zotavení, abyste zdůraznili, že většina lidí se z onemocnění COVID-19 zotaví. Rovněž zrealizujte kampaň oslavující „hrdiny“ ve prospěch pečovateli a zdravotnických pracovníků, kteří mohou být stigmatizováni. Také dobrovolníci v rámci komunity hrají významnou roli v omezování stigmatizace v komunitě.
- Dbejte na to, abyste zobrazovali různé etnické skupiny. Všechny materiály by měly odrážet skutečnost, že onemocnění se týká různých komunit, které musí spolupracovat na tom, aby zabránily šíření COVID-19. Dbejte na to, aby typ písma, symboly a formáty byly neutrální a neimplikovaly konkrétní skupinu.
- Etická žurnalistika: Zpravodajství, které se nadměrně zaměřuje na chování jednotlivce a odpovědnost pacientů za to, že „mají a šíří COVID-19“, může zvyšovat stigmatizaci osob, které onemocnění mají. Některá média se například zaměřila na spekulace ohledně zdroje COVID-19 a snažila se v jednotlivých zemích identifikovat „pacienta nula“. Zdůrazňování snah nalézt vakcínu a léčbu může posilovat strach a vyvolávat dojem, že jsme nyní bezmocní a nedokážeme infekci zastavit. Místo toho podporujte obsah týkající se základních praktik pro prevenci infekce, symptomů COVID-19 a toho, kdy je třeba vyhledat zdravotní péči.
- Propojte: Existuje řada iniciativ zaměřených na stigmatizaci a vytváření stereotypů. Je velmi důležité tyto aktivity propojovat a vytvořit tak hnutí a pozitivní prostředí, které dává najevo, že se stará o každého jedince a ke každému přistupuje empaticky.

TIPY PRO KOMUNIKACI a DŮLEŽITÁ SDĚLENÍ

„Infodemie“ nesprávných informací a mýtů se šíří rychleji než aktuální epidemie nového koronaviru (COVID-19). Tato skutečnost s sebou nese negativní dopady včetně stigmatizace a

² Nigérie úspěšně zvládla epidemii eboly v roce 2014, která dopadla na tři další země v západní Africe, částečně díky tomu, že používala cílené kampaně na sociálních médiích, v nichž šířila správné informace a vyvracela hoaxy kolující po Twitteru a Facebooku. Tento proces byl mimořádně účinný proto, že mezinárodní nevládní organizace, influenceri na sociálních médiích, celebrity a blogeri využívali své široké platformy k tomu, že předávali a sdíleli informace a vyjadřovali své názory na zdravotní sdělení, která sdíleli. Fayoyin, A. 2016. Engaging social media for health communication in Africa: Approaches, results and lessons. *Journal of Mass Communication and Journalism*, 6(315).

³ Pojem „efekt Angeliny Jolie“ vytvořili vědci zabývající se komunikací v oblasti veřejného zdraví v souvislosti s častějším vyhledáváním informací o genetice rakoviny prsu a testování řadu let poté, co v roce 2013 herečka Angelina Jolie podstoupila preventivní oboustrannou mastektomii, o níž se hodně psalo. Z tohoto „efektu“ vyplývá, že podpora celebrit z důvěryhodných zdrojů může mít pozitivní vliv na veřejnost v souvislosti s vyhledáváním zdravotních informací, postojů vůči onemocnění Covid-19 a vyhledáním zdravotnických služeb.

diskriminace lidí z oblastí zasažených epidemií. Potřebujeme kolektivní solidaritu a srozumitelné informace, na jejichž pozadí je možné jednat, abychom mohli podporovat komunity a osoby postižené touto novou epidemií.

Mylná přesvědčení, fámy a nesprávné informace přispívají ke stigmatizaci a diskriminaci, což má negativní vliv na snahy o zvládnutí situace.

- Vyvracejte mylná přesvědčení a zároveň mějte na paměti, že pocity lidí a jejich následné chování se děje na velmi reálném základě, i když tento základ může být fakticky nesprávný.
- Zdůrazňujte význam prevence, kroků, které mohou zachránit život, včasného screeningu a léčby.

Kolektivní solidarita a globální spolupráce je nezbytná, aby bylo možné zabránit dalšímu šíření a zmírnit obavy jednotlivých komunit.

- Sdílejte soucitné příběhy nebo příběhy, které polidšťují zážitky a obtíže jedinců nebo skupin zasažených novým koronavirem (COVID-19).
- V komunikaci dávejte najevo podporu a povzbuzení vůči těm, kteří jsou v první linii boje proti této epidemii (zdravotničtí pracovníci, dobrovolníci, vůdčí postavy v rámci komunit apod.).

Fakta, ne strach zastaví šíření nového koronaviru (COVID-19)

- Sdílejte fakta a správné informace o onemocnění.
- Vyvracejte [mýty](#) a stereotypy.
- Pečlivě volte slova. Způsob, jakým komunikujeme, může ovlivnit postoje druhých (viz ANO a NE výše).